

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Simon József

Középkori és reneszánsz eszmetörténet

Teremtéstan 2

3.1 lecke – 20 perc

Az *ex nihilo* teremtés filozófiai argumentációi a skolasztika virágkorában (13. század)

A skolasztikus filozófia virágkorának számító 13. század fő intellektuális kihívása, hogy összhangba hozzák Arisztotelész filozófiáját a keresztény teológiával. A kor gondolkodói *általában* úgy tekintenek Arisztotelész filozófiájára, mint a kinyilatkoztatás ismerete és a keresztény hit figyelembevételével elérhető legmagasabb rendű emberi tudásra. Átvették Arisztotelész tudomány-elméletét is, melyet az ún. *Második analitika* című művében fejt ki az antik gondolkodó. Ez nagyon röviden úgy foglalható össze, hogy a különös tudományterületek eltérő alapelvekből indulnak ki, így egy és ugyanazon kérdésben esetleg különböző következtetéseket vezethetnek le. Ez az eszme rendkívül termékenynek bizonyult a teológia és a filozófia viszonyának skolasztikus felfogásának szempontjából. Így a skolasztika alapvető kiindulópontja: egy és ugyanazon tanítás vizsgálható a természetfeletti hit (teológia) és a természetes tudás (filozófia) szempontjából is.

A teremtéstan témáját illető nagyon fontos fejlemény, hogy **1215-ben a IV. Lateráni zsinat dogmává emeli a világ teremtettségének téziséét**. A zsinatokon dogmává minősített kijelentések azt a funkciót töltötték be a teológia területén, amit a bizonyításra nem szoruló alapelvek a filozófia területén. Az ellentmondás-mentesség arisztotelészi alapelve nem bizonyítható, hiszen minden racionális bizonyításnak eleve el kell fogadnia az ellentmondás-mentesség elvét. Ha bizonyítani kívánnánk az ellentmondás-mentesség elvét, akkor eleve érvényesnek kellene feltennünk a bizonyítandó tézist. Nagyon fontos tehát, hogy ezzel párhuzamosan a szigorúan tudományos módon felépülő skolasztikus teológia keretein belül megjelenjen az a gondolat, hogy a világ teremtettsége és véges idő óta történő fennállása bizonyíthatatlan alapelv: hittétel. Ezzel szemben az arisztotelészi filozófia a világ végtelen idő óta történő fennállását tanította, sőt *bizonyította* azt.

Mégis voltak olyan gondolkodók, akik – természetesen elfogadva azt, hogy a világ teremtettségének tézise hittétel – megkísérelték **racionális eszközökkel is bizonyítani azt, hogy a világ véges idő óta áll fenn**.

A 13. századi álláspontokat az alábbi táblázat segítségével szemléltethetjük:

A világ véges idő óta áll fenn	A világ végtelen idő óta áll fenn
<u>Hit álláspontja:</u> <ul style="list-style-type: none">- Mózes 1, 1 (Kezdetben teremté...)- IV. Lateráni zsinat	<u>Hit álláspontja:</u> <ul style="list-style-type: none">- Középkori keresztény feltételek mellett nem képezheti a hit álláspontját
<u>Tudás álláspontja:</u> <ul style="list-style-type: none">- érvek a világ véges idő óta történő fennállása mellett	<u>Tudás álláspontja:</u> <ul style="list-style-type: none">- Arisztotelész tanítása a lehetséges és aktuális világ-állapotok végtelen sorozatáról (lásd 2.1 lecke!)

A jelen 3.1 leckében a táblázat bal alsó rubrikájának téziseit tárgyaljuk.

Bonaventura (1221-1274) indirekt bizonyítása:

Szent Bonaventúra,
Tiberio d'Assisi festménye, 1509
Stroncone

Tegyük fel, hogy a világ végtelen idő óta létezik.

Ekkor végtelen számú napnak kellett már eltelnie a mai nap előtt.

Azonban a végtelenhez nem adható hozzá semmiféle mennyiség, így nem követhetné a mai napot a holnap, a holnapután stb.

Azonban az idő tovább telik, eljön a holnap.

Tehát nem igaz az, hogy a világ végtelen idő óta létezik.

Tehát a világ véges idő óta létezik, azaz teremtett.

John Peckham (ca. 1230-1292), Canterbury érsekének indirekt bizonyítása (a jelölések feloldása a lenti ábrán!)

Peckham portréja *Perspectiva communis* című műve 1504-es kiadásában.

Tegyük fel, hogy a világ végtelen idő óta létezik.

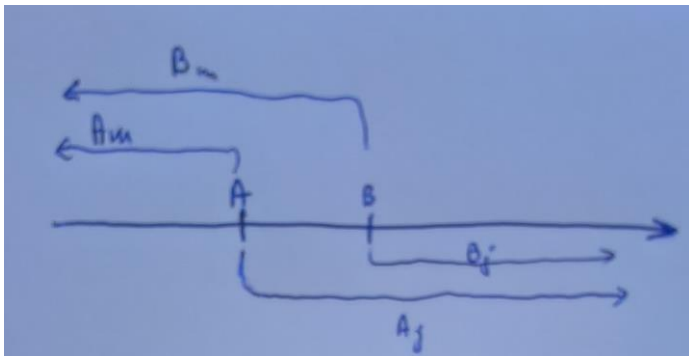
Legyen B egy A-hoz képest későbbi időpont.

1. A-hoz tartozó múlt (A_m) és jövő (A_j) egyenlőek (végtelenek)
 2. B-hez tartozó múlt (B_m) és jövő (B_j) egyenlőek (végtelenek)
 3. B-hez tartozó múlt nagyobb, mint az A-hoz tartozó múlt
 4. A-hoz tartozó jövő nagyobb, mint a B-hez tartozó jövő
 5. B-hez tartozó jövő nagyobb, mint A-hoz tartozó jövő
- (1-2-3 alapján)

5 és 4 nyílt ellentmondásban egymással.

Tehát a világ nem létezik végtelen idő óta. A világ teremtett.

Peckham érve modern matematikai relációs jelekkel:

Tegyük fel, hogy a világ végtelen idő óta létezik.

1. $A_m = A_j$
2. $B_m = B_j$
3. $B_m > A_m$
4. $A_j > B_j$

Megfelelő behelyettesítésekkel:

5. $B_j > A_j$
6. $A_j > B_j$ és $B_j > A_j$, ami ellentmondás.

Tehát a világ véges idő óta létezik, azaz teremtett.

Irodalom:

Geréby György: *A világ örökkévalósága Aquinói Szent Tamásnál*, in: Aquinói Szent Tamás: *A világ örökkévalósága*, Budapest, Jósöveg, 1998, 47-111. (itt további igen részletes nemzetközi bibliográfiát is találunk) ISBN: 963-9134-04-X

Kérdések:

1. A skolasztikus gondolkodók számára képezhetette-e hit tárgyát a világ végtelen idő óta történő fennállása?
2. Hogyan bizonyítja a teremtést Bonaventura?
3. Hogyan bizonyítja a teremtést John Peckham?